

مطالعه‌ی توسعه‌ی پایدار و مفهوم پایداری در شهر

مفهوم توسعه‌ی پایدارمبین توسعه‌ی ای است متعادل و همه‌سویگر و عدالت محور. توسعه‌ی پایدار نشانگر فرآیندی است که در طی آن باید پایداری اتفاق بیفتد و پایداری مجموعه‌ی ای ...

مطالعه‌ی توسعه‌ی پایدار و مفهوم پایداری در شهر

مریم قوامی فرد

چکیده

مفهوم توسعه‌ی پایدارمبین توسعه‌ی ای است متعادل و همه‌سویگر و عدالت محور. توسعه‌ی پایدار نشانگر فرآیندی است که در طی آن باید پایداری اتفاق بیفتد و پایداری مجموعه‌ی ای از وضعیت هاست که در طول زمان باید دوام داشته باشد. شهرها به عنوان مصرف‌کننده و توزیع‌کننده‌ی اصلی کالاها و خدمات تبدیل به نقاط کانونی پایداری شده‌اند. با وجود این، بسیاری از شهرها با مصرف بیش از حد، منابع موجود در اطراف خود را از بین می‌برند. بنابراین امروزه انگاره‌ی پایداری در شهرها به طور جدی مطرح شده است و ارائه‌ی تعاریف گوناگون و راهکارهای متنوع در ارتباط با مقوله‌ی پایداری در شهرها نشان از اهمیت روزافزون این موضوع دارد. در همین رابطه هدف این مقاله در وهله‌ی اول کاوشی در خصوص مفهوم "توسعه‌ی پایدار" و در وهله‌ی دوم کاوشی در خصوص مفهوم "پایداری در شهرها" می‌باشد. واژگان کلیدی: پایداری، توسعه‌ی پایدار، پایداری در شهرها، توسعه‌ی پایدار شهری

مقدمه

طی سال‌های اخیر مقوله‌ی توسعه‌ی پایدار به‌ویژه در شهرها بسیار مورد توجه قرار گرفته است و در دو سطح خرد و کلان مطرح شده است. کیفیت زندگی انسان ارتباط مستقیمی با کیفیت محیط زیست او دارد و با توجه به این که بسیاری از انسان‌ها در مکانی به نام شهر زندگی می‌کنند که محل برقراری اکثر ارتباطات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی نیز می‌باشد مسائلی از جمله بحران محیط زیست، انرژی، آلودگی هوا، آلودگی صوتی، ترافیک بخشی از عواملی هستند که می‌توانند کیفیت زندگی انسان را دستخوش تغییر و دگرگونی قرار دهند و در این شرایط در راستای افزایش و بهبود کیفیت زندگی انسان توجه به مقوله‌ی توسعه‌ی پایدار یا پایداری در شهر مطرح می‌شود. بررسی مسائل مربوط به پایداری زمانی ملموس می‌شود که نمود عملی آن شکل گرفته باشد و منجر به نتایج موفقیت‌آمیزی گردد.

تعاریف زیادی از توسعه‌ی پایدار وجود دارد اما دو تعریف زیر ماهیت این واژه را بیشتر روشن می‌سازد (willis,2006)

1. ارتقای کیفیت زندگی در ضمن در نظر گرفتن ظرفیت تحمل محیط زیست

2. پاسخ‌گویی به نیازهای نسل حاضر بدون آنکه توانایی و امکانات نسل‌های آینده برای تأمین نیازهایشان محدود شود.

توسعه‌ی پایدار شهری بهره‌وری در استفاده از زمین و تشویق به استفاده‌ی مجدد از ساختمان‌هاست. با توجه به این که امروزه با مسائلی همچون گرم شدن هوا، مصرف بی‌رویه‌ی انرژی و استفاده‌ی بی‌قید و بند از منابع تجدیدناپذیر روبرو هستیم و شهرها جزو عوامل اصلی بروز این ناهنجاری‌ها در انسان و طبیعت می‌باشند، باید سیاست‌گذاری‌های اصولی و فرامنطقه‌ای را در به‌کارگیری و مصرف در پیش بگیریم. در واقع شهرهایی در قرن‌های آتی قابل زیست خواهند بود که پایداری خود را مدیون فروتنی، عطوفت و قبول مفهوم قناعت هستند.

(بحرینی، 1378، 297)

مفهوم توسعه‌ی پایدار

مفهوم توسعه‌ی پایدار مفهومی در حال تحول و بحث برانگیز می‌باشد. رایج‌ترین تعریف از توسعه‌ی پایدار را چنین تعریف می‌کند: "توسعه‌ی ای که نیازهای نسل امروز را بدون محدود کردن امکانات نسل‌های آینده برای رفع نیازهایشان پاسخ‌گو باشد." (Rees, Roseland, 1991)

همان‌گونه که در تعریف نیز دیده می‌شود، این نوع از توسعه دربرگیرنده‌ی دو مفهوم کلیدی است:

- مفهوم نیازها و برآوردن آن‌ها به ویژه نیازهای ضروری اقشار محروم که واجد اولویت هستند

- تفکر در مورد محدودیت محیط زیست و فشار وارد شده بر آن‌ها برای پاسخ‌گویی به نیازهای حال و آینده.

در همین رابطه یعنی توجه به نیازهای نسل حاضر با در نظر گرفتن نسل‌های آینده، چوگول این‌گونه اظهار نظر می‌کند: توسعه‌ی پایدار به حداقل رساندن مصرف منابع غیرقابل تجدید را در رأس اهداف خود قرار می‌دهد و در این راستا بهره‌برداری پایدار از منابع تجدیدشونده، جذب ظرفیت‌های محلی و پاسخ‌گویی به نیازهای بشر را مدنظر قرار می‌دهد.

سازمان ملل متحد نیز در سال 1991 توسعه ی پایدار را چنین تعریف کرده است: سیاست توسعه ی پایدار چنان سیاستی است که در نتیجه ی اعمال آن منافع مثبت حاصل از مصرف منابع طبیعی بتواند برای زمان های قابل پیش بینی در آینده ادامه و دوام داشته باشد. (لقائی، محمدزاده، 1378، 34)

علاوه بر جنبه های زیست محیطی دویعد اقتصادی واجتماعی نیز از مقولات مهم در توسعه ی پایدار محسوب می شوند. امروزه نیز برنامه ی اجرایی مطرح شده در دستورکار 21 کاربرد دارد چرا که تأمین سه نیاز ضروری عصر ما را در نظر گرفته است:

1. نیاز به حفاظت زیست محیطی از آب، خاک و تنوع زیستی که حیات به آن ها وابسته است.

2. نیاز به توسعه ی اقتصادی برای غلبه بر فقر

3. نیاز به عدالت اجتماعی و تنوع فرهنگی در جهت آن که اجتماعات محلی در بیان ارزش هایشان برای حل مسائل توانمند گردند. (willis, 2006, 9)

بعد زیست محیطی نقطه ی توجه غالب در توسعه ی پایدار واز ارکان توسعه ی انسانی محسوب می شود. این بحث عمدتاً در جهت استفاده از منابع طبیعی-محیطی مطرح می گردد و از آن جا که مسائل مربوط به این حوزه در قالب تحقیقات کمی قابل پیگیری هستند. می توان گفت مباحث زیست محیطی چالش برانگیزترین حوزه ی توسعه ی پایدار را تشکیل می دهند. (Tweed, Sutherland, 2007)

دیدگاه توسعه ی پایدار

نحوه ی نگرش توسعه ی پایدار نسبت به برنامه ریزی کاربری زمین به گونه ای می باشد که ضرورت توجه به شاخص های اجتماعی توصیه می گردد که از تأثیرات مهم به کارگیری شاخص های اجتماعی در برنامه ریزی کاربری زمین، دستیابی به معیارهای جامع تر و دقیق تر در مورد شناخت و ارزیابی نیازهای فضایی است که مفهوم و کاربردی وسیع تر از استانداردهای سرانه ی کاربردی زمین دارد. (مهدی زاده، 1379)

این نیازها در دوعرصه ی بسیار مهم با نظم فضایی ارتباط می یابند که شامل:

1. نیازهای انسان در مراحل مختلف زندگی از تولد تا مرگ.

2. ساختار قشریندی اجتماعی-اقتصادی ساکنان شهر. (همان)

به عبارت دیگر نیازهای فضایی تنها برحسب تعداد کل جمعیت به طورعام تعیین نمی شود بلکه بایستی براساس ویژگی های فردی و اجتماعی جمعیت ساکن تعیین می گردد. این ویژگی ها بر نیازها مؤثر است و می بایستی ملاک تعیین سرانه ها و نحوه ی تأمین آن ها قرار گیرد. در دیدگاه توسعه ی پایدار حصول به پایداری از طریق افزایش تراکم در شهر امکان پذیر می باشد.

مفهوم توسعه ی شهری پایدار

امروزه شهرها به عنوان مصرف کننده و توزیع کننده ی اصلی کالاها و خدمات تبدیل به نقاط کانونی بحث پایداری شده اند. باوجود این بسیاری از شهرها با مصرف بیش از حد منابع موجود در مناطق اطراف خود را ازبین می برند در نتیجه ی افزایش مصرف منابع آثار مخرب اکولوژیکی شهرها به خارج از مرزهای جغرافیایی اشان گسترش می یابد. بنابراین به منظور دست یابی به یک وضعیت پایدار واقعی در شهرها تدوین سیاست هایی جهت حصول به شهرهای پایدار ضروری می نماید. به همین منظور مقوله ای مهم تحت عنوان توسعه ی شهری پایدار در طول دهه ی 1990 و تا به امروز مورد توجه قرار گرفته است.

راهبردهای توسعه ی شهری پایدار

دو عامل مهم نیل به توسعه ای مناسب در مقیاس محلی یکی توجه به نقش و اهمیت حکومت محلی و دیگری مقوله ی مشارکت شهروندان در اتخاذ و اجرای تصمیمات است. در این ارتباط ویلیس اعتقاد دارد حکومت محلی عهده دارانتخاب و تصمیم گیری در مورد ارزش های اجتماع در اتخاذ تصمیماتی است که مستقیماً پایداری شهرها را از لحاظ اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی تحت تأثیر قرار می دهد. (willis, 2006)

دریک کشور دولت های محلی درزمینه ی مشارکت با اجتماع و شهروندان برای توسعه ی چشم اندازها و برنامه های کاری بلندمدتی فعالیت می کنند که دست یابی به نتایج پایدار را نه تنها در آینده بلکه در حاضرنیز هدایت می کند. چنین چشم اندازها و طرح هایی که متعلق به دولت های محلی هستند می توانند چارچوب هایی برای کمک به شهروندان وحاکمان محلی در جهت درک فرصت ها و استعدادها، ترسیم آینده و سازگارنمودن نیازهای به ظاهر متعارض فراهم نمایند. (همان)

هدف از اتخاذ سیاست های مبتنی بر توسعه ی شهری پایدار دست یابی به شهرهای پایدار است. مفهوم شهر پایدار و ویژگی های آن در دهه ی 1990 بارها از سوی محافل علمی و

سازمان های رسمی و غیر رسمی موردتوجه قرار گرفته است. توجه به این مفهوم در چنین طیف گسترده ای سبب گشته است که یافتن تعریف واحدی از شهرپایدار امکان پذیر نباشد. مؤلفه های شهرپایدار مصادیق زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی بوده که هریک از نظریه پردازان در تعاریف خود به یکی از این جنبه ها اشاره کرده اند.

شهرهای پایدار شهرهایی هستند که برای حفظ سلامتی در دراز مدت اقداماتی انجام داده اند. این شهرها چشم اندازی دارند که توسط تمام بخش های جامعه شامل حرفه های مختلف، گروه های آسیب پذیر، طرفداران محیط زیست، مجامع مدنی، نهادهای دولتی و تشکلهای مذهبی پذیرفته شده و فعالانه ارتقا داده می شود. این شهرها منابع را به شکل صحیح و به اندازه مصرف می کنند و سعی دارند اقتصاد خود را با اساس محلی حفظ کرده و توسعه بخشند. معنای پایداری در جوامع مختلف متفاوت است چرا که جوامع مختلف برحسب شرایط اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی و سطح داوری خود، درک یکسانی از پایداری در شهر نخواهند داشت. در کل برای رسیدن به پایداری توجه به نقش مردم و شهروندان از اهمیت ویژه ای برخوردار است چرا که نیل رسیدن به راهبردهای شهرپایدار را بهتر و سریع تر امکان پذیر می سازد.

نتیجه گیری

هدف از این مقاله تعریف مفاهیم توسعه ی پایدار و پایداری در شهروود. در راستای تعاریف توسعه ی پایدار سعی شد مروری مختصر از تعاریفی که از سوی مجامع علمی و نهادهای رسمی از این مفهوم مطرح گردیده ارائه گردد و همچنین راهبردهایی برای رسیدن به توسعه ی پایدار در شهر بیان گردید. درکل مفهوم پایداری در شهرها از دراز مدت مطرح بوده است و برای درک آن باید سیر تاریخی آن را بررسی کرد. توسعه ی پایدار دربرگیرنده ی سه مؤلفه ی اصلی زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی می باشد که از دیدگاه زیست محیطی به عنوان مثال استفاده از سیستم های آب رسانی و انرژی سازگار با محیط زیست و صرفه جویی در ساخت وسازها مدنظر قرار می گیرد و از لحاظ اقتصادی تحقق نیازهای انسان و ارتقای شرایط زندگی شهروندان درنظر گرفته می شود. از جنبه ی اجتماعی نیز تأکید بر عدالت اجتماعی به منظور فراهم کردن تسهیلات زندگی برای تمام گروه ها به شکل عادلانه مطرح می گردد. برای رسیدن به پایداری در شهر توجه به دو عامل نقش اساسی دارد توجه به نقش و اهمیت حکومت محلی و همچنین توجه به نقش مردم به عنوان شهروند.

در دیدگاه توسعه ی پایدار توجه به محوریت "محیط زیست و انسان" کاربرد در علوم اجتماعی و هانعتاف پذیری موردتوجه قرار گرفته است. بر مبنای مباحث مطرح شده پیروی از اصول علمی دیدگاه توسعه ی پایدار در تهیه ی طرح های توسعه ی شهری می تواند نتایج مطلوب تری به همراه داشته باشد.

منابع و مأخذ:

1. بحرینی، سیدحسین، (1385)، "تجدد، فراتجدد و پس از آن در شهرداری"، تهران، انتشارات دانشگاه تهران
2. چوگول، چارلز، (1993)، "شهرهای پایدار: سیاست های شهری برای آینده" به نقل از محمد مهدی عزیزی، 1380، توسعه ی شهری پایدار: برداشت و تحلیلی از دیدگاه های جهانی، فصل نامه ی صفا، دانشگاه شهید بهشتی، شماره ی 33
3. مهدی زاده، جواد، (1379)، "برنامه ریزی کاربری زمین: تحول در دیدگاه ها و روش ها"، فصل نامه ی مدیریت شهری
4. لقائی، حسنعلی و محمدزاده تبتکانلو، حمیده، (1378)، "مقدمه ای بر مفهوم توسعه ی شهری پایدار و نقش برنامه ریزی شهری، مجله ی هنرهای زیبا، دانشگاه تهران شماره 6

5-Tweed, Christopher, Sutherland, Margaret, 2007, built cultural heritage and sustainable development, landscape and urban planning

6-Willis, Michael, 2006, sustainability, the Issue of our Age, And a concern for local government, public Management, No 88, p-p 8-12

مقالات:

استفاده از مقاله ی پایداری در شهرها از دیروز تا امروز، سارا حمیده، نوید پورمحمد رضا

منبع اصلی انسان شناسی و فرهنگ

<http://anthropology.ir/node/12056>